gemeente ooststellingwerf

Hand-out kennisbijeenkomst raadsleden gemeente Ooststellingwerf

Zaterdag 18 september 2021

Introductie

Het Fochteloërveen maakte in het verleden deel uit van de uitgestrekte Smildegervenen, die ooit grote delen van West-Drenthe en Fryslân bedekten. Het gebied is ongeëvenaard in Nederland door zijn ongekende weidsheid en zeldzame dieren en planten die er leven. Zeer bijzonder door de rijke geschiedenis. Een groot deel van het gebied ligt in het noordwesten van de gemeente Ooststellingwerf. Samen met het Drents Friese Wold is het Fochteloërveen van onschatbare waarde voor de natuur en van groot belang voor de bewoners, recreatieondernemers en bezoekers van de gemeente Ooststellingwerf.

Unieke veennatuur

Voor hoogveengebieden als het Fochteloërveen is water van levensbelang. Verdroging is een grote bedreiging voor de dieren en planten van het hoogveen, die zich hebben gespecialiseerd in het leven in kletsnatte omstandigheden. Veel van deze 'hoogveenspecialisten' zijn in heel Europa zeldzaam geworden. Vanwege de unieke natuurwaarden is het Fochteloërveen onderdeel van het Europese netwerk van Natura 2000-gebieden. Deze status schept de verplichting om de kwetsbare veennatuur te behouden en te herstellen. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, de landelijke overheid, de provincies Fryslân en Drenthe, de gemeenten en de waterschappen zetten hier gemeenschappelijk de schouders onder.

Fochteloërveenweg

De Fochteloërveenweg loopt dwars door het Natura 2000-gebied en kent een grote diversiteit aan gebruikers. Van bestemmingsverkeer en toerrijders tot rustzoekers als wandelaars, fietsers, vogelaars en fotografen. Aan weerszijden van de weg ligt belangrijk leefgebied van reptielen en amfibieën. Door de toename van het gebruik van de weg en de ontwikkeling van het natuurgebied is er een knelpunt ontstaan. Jaarlijks sneuvelen slangen en kikkers in het verkeer en in 2018 en 2019 kwam dit knelpunt tussen natuur en verkeer op pijnlijke wijze in beeld toen in kraanvogelkuikens probeerden over te steken en de kuikens dit niet overleefden.

Daarbij heeft de aanwezigheid van de weg een negatief effect op de hydrologie hetgeen juist goed op orde moet zijn om dit unieke gebied te behouden. De weg wordt gedraineerd door de sloten langs de weg. Hierdoor is het aanliggende hoogveen extra verdroogd wat resulteert in een grotere mate van ongewenste groei van bomen en struiken (bosopslag). Dit terwijl de openheid juist zo'n grote waarde is voor het Fochteloërveen. Het verwijderen van deze opslag kost jaarlijks vele duizenden euro's. De weg loopt dwars door een van de donkerste gebieden van Nederland. De verlichting van autoverkeer is een flinke verstoring van deze duisternis en van dieren die baat hebben bij deze duisternis. Naast het knelpunt van de natuur is de verkeersveiligheid door het drukke recreatieverkeer in de weekenden verre van optimaal.

Waarom dit document?

Tijdens de raadsvergadering van 11 maart 2020 heeft u het plan van aanpak ‘naar een integrale herinrichting van de Fochteloërveenweg’ besproken. Tijdens deze vergadering heeft u aangegeven op de hoogte te willen blijven van de ontwikkelingen en de onderzoeken die verricht zouden worden. Tussen deze vergadering en de expertmeeting op 18 september 2021 is een hoop gebeurd.

Deze hand-out vat samen wat er speelt rond de Fochteloërveenweg en welke belangen en ontwikkelingen er zijn. Deze informatie kan u helpen in het nemen van een afgewogen besluit wanneer het college u later dit jaar een voorstel voor herinrichting van de Fochteloërveenweg voorlegt. De gemeente heeft als eigenaar van de weg een sleutelrol in handen voor de herinrichting en het gebruik van de weg en daarmee ook de ontwikkeling van het gebied in zijn totaliteit.

Waarom nu?

Verschillende bedreigingen hangen als donkere wolken boven het Fochteloërveen. Naast verdroging zijn dit de hoge stikstofdepositie, klimaatverandering en verstoring. Klimaatverandering leidt tot verdroging terwijl stikstofdepositie zorgt voor de toename van vergrassing en de toename van bosopslag en dus ongewenst dichtgroeien van het hoogveen. De grassen, bomen en struiken verdampen veel meer vocht dan veenmos waardoor de verdroging nog erger wordt. Samen met verstoring leiden deze factoren tot een sterke afname van de biodiversiteit.

Het is drukker geworden in de natuur sinds de Coronacrisis. Ook de Fochteloërveenweg is een stuk drukker geworden. De verschillende recreatievormen hebben steeds meer last van elkaar. Wandelaars, fietsers, sporters, auto’s en landbouwverkeer moeten de smalle weg met elkaar delen. Dit is verre van optimaal voor de beleving van het natuurgebied.

Door functieverandering van de weg kan een goede start gemaakt worden met hydrologisch herstel, worden er minder amfibieën en reptielen doodgereden en verbeterd de beleving voor de recreanten in het gebied.

Het zetten van de eerste stap naar herinrichting is nu veel urgenter dan op eerdere momenten waarop over de herinrichting van deze weg is gesproken:

1. Kansen integrale aanpak

Voor een integrale gebiedsontwikkeling waarbij Provincie Fryslân en Provincie Drenthe samen met gemeenten waterschappen en stakeholders een integrale aanpak voor het gebied ontwikkelen liggen nu kansen die in de agenda Fochteloërveen worden benoemd en integraal zullen worden aangepakt. In de gebiedsagenda is aandacht voor thema’s als hydrologie, ecologie, recreatie, landbouw, stikstof etc. De herinrichting van de Fochteloërveenweg maakt daar onderdeel van uit. Het vraagstuk is hiermee breder dan de gemeente Ooststellingwerf.

2. Rijksmiddelen beschikbaar

De provincie presenteerde begin september de lijst met projecten waarmee de Friese natuur op korte termijn bestand moeten worden gemaakt tegen het overschot aan stikstofneerslag. Hiervoor is vanuit het rijk 45 miljoen euro beschikbaar gesteld. De aanpak van het Fochteloërveen is hierin één van de belangrijkste opgave vanwege de hoge stikstofgevoeligheid van het hoogveen. De herinrichting van de weg is hiervoor een belangrijke schakel *(zie bijlage: artikel Leeuwarder Courant 1-9-2021).*

3. Start kadeherstel

In het programma Fochteloërveen toekomstbestendig staat groot onderhoud van de kades op stapel. De herinrichting van de weg moet afgestemd worden met het groot onderhoud (de weg heeft een dubbelfunctie als kade).

4. Recreatieve doorontwikkeling

De gebiedsaanpak biedt kansen voor recreatieve doorontwikkeling van de natuur en de verbinding van het Fochteloërveen met het Drents Friese Wold en de cultuurhistorische as Veenhuizen-Frederiksoord, die onlangs de Unesco werelderfgoedstatus heeft gekregen. De doorontwikkeling van de recreatieve zonering van het gebied zorgt ervoor dat mensen weer optimaal van het Fochteloërveen kunnen genieten zonder de kwetsbare dieren en planten te verstoren. De herinrichting van de weg is hier een belangrijke stap in.

1. Bereikbaarheid

(Fochteloërveenweg op een zondagmiddag , H. Veenstra)

De Fochteloërveenweg kent haar oorsprong rond de aanleg van de Noord Nederlandse Turfstrooiselfabriek die in de jaren vijftig van de vorige eeuw gebouwd is. Na de sluiting van de fabriek, de stop van de turfwinning en de ontwikkeling van het Fochteloërveen als natuurgebied heeft de weg steeds meer haar economische verkeersfunctie verloren en is het recreatieve gebruik, met name onder fietsers, toegenomen.

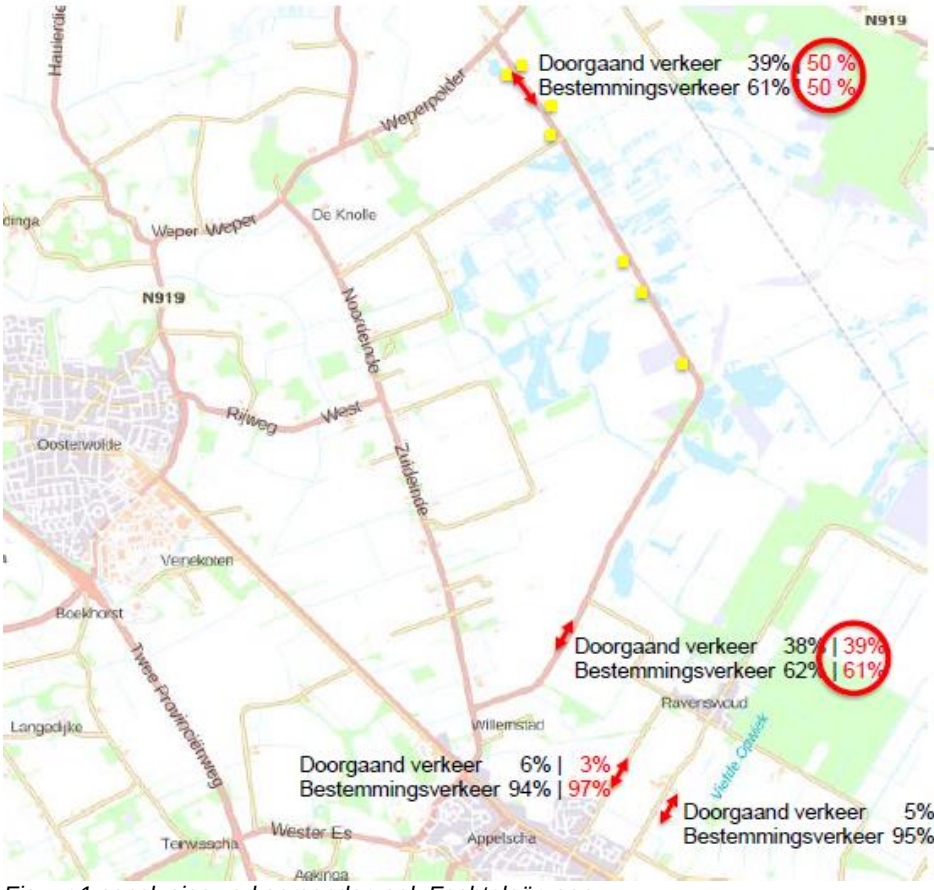
Verkeersvisie Fochteloërveen

De gemeente Ooststellingwerf heeft als eigenaar van de weg in opvolging van de recreatievisie opdracht gegeven voor het opstellen van een verkeerskundig advies over de herinrichting van de weg: 'de verkeersvisie Fochteloërveenweg 2019'. In dit document is onderzoek gedaan naar de huidige inrichting en gebruik van de weg. Ook is gekeken naar de functie van de weg binnen de verkeersstructuur van de gemeente (in samenhang met het omliggend wegennet). Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar verkeersintensiteit en de herkomst en bestemming van verkeer. Vervolgens zijn verschillende varianten onderzocht voor de mogelijke herinrichting van de Fochteloërveenweg. Alle varianten zijn beoordeeld en afgewogen op verschillende aspecten zoals het bijdragen aan beleidsdoelstellingen (vanuit de recreatievisie), verkeersveiligheid en bereikbaarheid.

In het onderzoek zijn gegevens over het gebruik van de weg naast de doelen uit de recreatievisie gelegd. Vervolgens zijn mogelijkheden geschetst voor de herinrichting van de weg. Daarnaast gaat de verkeersvisie in op geschikte locaties voor nieuwe entrees van het gebied.

Op basis van de conclusies uit het verkeersonderzoek en de gesprekken met belanghebbende uit de omgeving zijn de volgende uitgangspunten voor de herinrichting van de weg opgesteld:

- De Fochteloërveenweg heeft geen belangrijke verkeersfunctie.
- Er moet een goede fietsverbinding zijn.
- Recreatief autoverkeer kan het Fochteloërveen bereiken.
- Aanwonenden moeten gebruik kunnen blijven maken van de verbinding.
- Landbouwverkeer voor belanghebbende moet mogelijk blijven.

Roelofs

Conclusies verkeersonderzoek

- Verhoudingsgewijs veel doorgaand verkeer, slechts enkele woningen / bestemmingen
- Gebruik sluit niet aan bij verkeerskundig principe-wensbeeld

Figuur 1 conclusies verkeersonderzoek Fochteloërveen

Roelofs

Beoordeling varianten afwaardering Fochteloërveen voor gemotoriseerd verkeer

Afweging varianten									
	Bijdrage Opgave	Bijdrage beleids-doelstellingen		Effect verkeersveiligheid			Effect bereikbaarheid		
Variant	Afwaarderen Fochteloërveen gemotoriseerd verkeer	Natuurvisie	Recreatieplan	Ravenswoud	Fochteloo	Fochteloërveen	Ravenswoud	Fochteloo	Woningen Fochteloërveen
1. Inrichtingsmaatregelen									
2. Structuurmaatregelen									
3. Selectieve afsluiting									
4. Volledige afsluiting									

Geen / beperkt effect	Negatief effect / bijdrage	Licht negatief effect/bijdrage	Licht positief effect / bijdrage	Positief effect / bijdrage

Figuur 2 beoordelingsmatrix verkeersvisie

Hulpdiensten

Voor de hulpdiensten is het uitgangspunt van de herinrichting van de weg dat deze in het geval van eventuele calamiteiten beschikbaar moet blijven. *[N.B. De wensen en eisen hiervoor halen wij op tijdens een gesprek op 15 september 2021 met de hulpdiensten.]*

Tijdelijke afsluiting

De afgelopen twee jaar is de Fochteloërveenweg een aantal keer tijdelijk afgesloten om kraanvogeljongen of amfibieën de kans te geven veilig over te steken. De verkeersregelaars hebben tijdens deze afsluiting geen onvertogen woord over het omrijden gehoord. De mensen gaven in vrijwel alle gevallen te kennen begrip te hebben voor het tijdelijk afsluiten van de weg.

De gemeente heeft hiervoor een goede afspraken met Natuurmonumenten over de voorwaarden voor een tijdelijk afsluiting. Dit is voor de korte termijn een goede optie om aanrijdingen te voorkomen. Het is helaas geen geschikte oplossing voor de lange termijn, het kost veel inzet van mensen, is lastig communiceren naar de omgeving en de nadelige effecten op de hydrologie blijven bestaan.

2. Biodiversiteit en Hydrologie

Het Fochteloërveen is een uniek natuurgebied, ongeëvenaard in Nederland door zijn uitgestrektheid en de bijzondere en zeldzame dieren en planten die er leven. Voor hoogveengebieden als het Fochteloërveen is water van levensbelang. Vanwege de unieke natuurwaarden is het Fochteloërveen onderdeel van het Europese netwerk van Natura 2000-gebieden. Deze status schept de verplichting om de kwetsbare hoogveennatuur te behouden en te herstellen.

Zorgplicht

De Fochteloërveenweg loopt dwars door het Natura 2000-gebied. De provincie Fryslân, gemeente Ooststellingwerf en Natuurmonumenten zijn vanuit de zorgplicht in kader van de Wet Natuurbescherming verplicht om verstoring van de vogels en andere beschermde diersoorten waar mogelijk te voorkomen.

Biodiversiteit

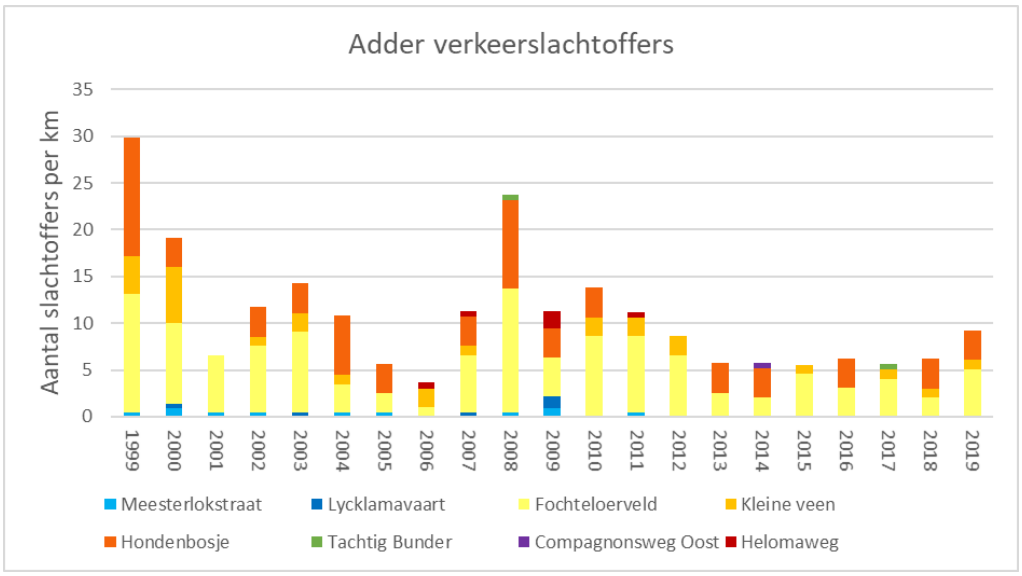
De eerste deel van het Fochteloërveen werd in 1938 veiliggesteld door Natuurmonumenten met behulp donaties. In de decennia daarna is er steeds meer natuur beschermd in het Fochteloërveen. Nu ligt er een natuurgebied van zo'n 3200 hectare. Het gebied herbergt allerlei soorten die uit Friesland en Drenthe of zelfs uit Nederland zijn verdwenen. Bijvoorbeeld het Veenhooibeestje, Veenmier, Heidehommel, Lavendelhei, Eenarig wollegras en 17 veenmossoorten. In totaal zijn er de afgelopen 5 jaar maar liefst 211 Rode Lijst soorten waargenomen (soorten die in hun voortbestaan bedreigd zijn). Het gebied herbergt drie soorten slangen, levendbarende hagedis en Heikikker. Het gebied is zeer belangrijk voor vogelsoorten als Klapekster, Grauwe klauwier, Kraanvogel, Toendrarietganzen en Paapje.

Aan weerszijden van de Fochteloërveenweg liggen de leefgebieden van bovenstaande soorten. Door de weg worden leefgebieden van deze soorten gescheiden. Soorten die kruipen en niet zo snel zijn worden vooral negatief beïnvloed door de weg. Denk aan slangen en kikkers. De faunaschermen die het aantal wegslachtoffers onder de reptielen en amfibieën moeten voorkomen levert weer problemen op voor andere soorten zoals de kuikens van Kraanvogels die er niet overheen komen en ook niet door de faunabuizen passen.

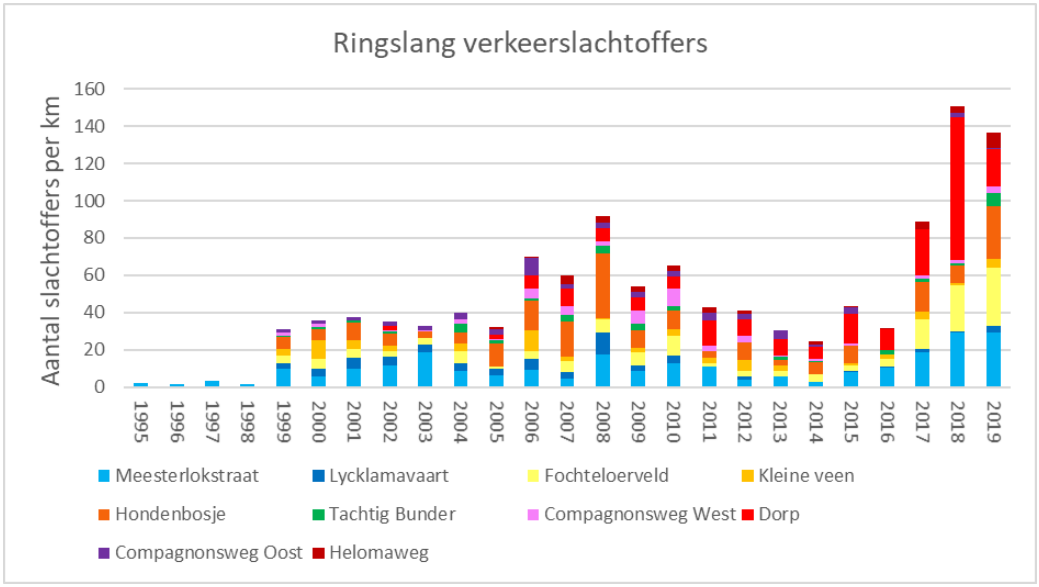
Het Fochteloërveen is als Natura 2000-gebied aangewezen voor vijf habitattypen en tien vogelsoorten. In het beheerplan worden de stand van zaken en de doelen per habitattype en beschermde vogelsoort beschreven. De belangrijkste doelstelling is de uitbreiding van het habitattype actieve hoogvenen. Om dit te bewerkstelligen moeten de waterstanden hoger en vooral stabieler zijn. Veel soorten die in het N2000 beheerplan zijn benoemd hebben rust nodig, denk aan de Wilde zwaan, Kleine zwaan, Kolgans, Slobeend, Wintertaling en Toendrarietgans.

Analyse verkeerslachtoffers rondom het Fochteloërveen

In 1995 is gestart met het tellen van de verkeerslachoffers aan de Meester Lokstraat. Sinds 2005 worden alle 10 trajecten door het Fochteloërveen geteld, inclusief de Helomaweg geteld. In de beginjaren werden de amfibieën ook geteld, echter door de grote aantallen slachtoffers werd het tellen hiervan onbegonnen werk. Gemiddeld werd er op 117 dagen per jaar gericht een telling uitgevoerd (32 % van de dagen in het jaar). De aantallen in de grafieken hieronder kunnen dan ook beschouwd worden als minimale aantallen omdat niet alle dagen van het jaar geteld is.

Figuur 5 verkeersslachtoffers Adder; Mulder 1999-2019

Figuur 6 Verkeersslachtoffers Ringslang; Mulder 1999-2019

Kraanvogels

Het Fochteloërveen biedt rust en veilige slaapplekken voor kraanvogels. Het Kleine Veen en Fochteloërveld bieden rust maar vooral meer voedsel dan het Grote Veen voor kraanvogels met jongen. De Fochteloërveenweg doorsnijdt deze gebieden.

- Vanuit biodiversiteit zijn de belangrijkste conclusies:
- De weg vormt een barrière tussen de populaties van de reptielen en zoogdieren.
- Het faunascherm langs de weg kan niet voldoende beschermen tegen verkeersslachtoffers van reptielen en amfibieën. Ook biedt dit faunascherm geen bescherming voor grotere zoogdieren.
- De weg met faunascherm vormt een barrière binnen territoria van kraanvogels met overstekende kuikens.
- Het warme asfalt vormt aantrekkingskracht voor reptielen, waar ze vervolgens risico lopen overreden te worden.
- Het verkeer (auto en fiets) zorgt voor verstoring van (kraan)vogels.

Hydrologie

Het Fochteloërveen staat onder constante ‘hydrologische druk’. Verdroging is een actueel risico, wat in de droge zomers van de afgelopen jaren nadrukkelijk getoond werd.

De natte zomer van 2021 heeft voor een tijdelijk herstel van de grondwaterstand gezorgd maar is geen garantie voor herstel op langere termijn. Het veen is namelijk gebaad bij een hoge en vooral stabiele waterstand.

De huidige compartimentering zorgt in delen van het gebied voor goede omstandigheden voor veenherstel, maar de compartimentering staat onder druk, door achteruitgang en lekkages van de kades. Bovendien lukt het niet in alle compartimenten om naar de gewenste peilen toe te werken, simpelweg door te droge omstandigheden. In deze situatie is het zaak ‘alle zeilen bij te zetten’.

Een weg met bermsloten die lokaal voor een verlaagde drainagebasis zorgt en water onbenut (vanuit het oogpunt van veenherstel) het gebied uitvoert is vanuit het herstel van de hydrologie niet wenselijk. De ontwatering van de weg zorgt daarnaast voor meer bosopslag in de nabije omgeving van de weg. Dit terwijl het veen juist open moet blijven om de unieke soorten in stand te houden.

Deze openheid is ook noodzakelijk voor een goede ontwikkeling van veenmos, de ‘biobouwer’ van het veen. Daarnaast zorgt bosopslag voor een grotere verdamping en dus verdere verdroging. Natuurmonumenten verwijdert de bosopslag in de omgeving van de Fochteloërveenweg periodiek, dit is een hoge kostenpost.

Hoe groter het gebied dat hydrologisch primair is ingericht voor veenbehoud, des te robuuster en veerkrachtiger en klimaatbestendiger het systeem en des te groter de kans dat het herstel van de kwetsbare soorten ook daadwerkelijk gehaald wordt.

Vanuit hydrologie zijn de belangrijkste conclusies:

- Het droogleggen van weg en huiskavels zorgt voor versnelde afvoer van regenwater uit het gebied, terwijl we voor hoogveen zoveel mogelijk water moeten vasthouden.
- Het droogleggen van de weg zorgt voor verdroging in naastgelegen delen van het veen, met als gevolg toename berkenopslag en vergrassing.

3. Beleving

Het Fochteloërveen mag zich verheugen in grote belangstelling van recreanten en recreatieondernemers. Het gebied dat van oudsher vooral natuurliefhebbers trekt: stiltezoekers, vogelaars en fotografen is de laatste jaren ook ontdekt door andere bezoekers, mede door de recreatieve ontwikkeling van Veenhuizen en de onlangs toegekende Unesco werelderfgoed status, de overloop vanuit Appelscha en door de uitbreiding van Assen (woonwijk Kloosterveen). Dat is enerzijds goed nieuws omdat meer mensen van dit unieke gebied genieten. Anderzijds neemt de recreatieve druk op het Fochteloërveen toe, met negatieve gevolgen op de natuurwaarden.

Sinds de Coronacrisis is het drukker geworden in de natuur ook de Fochteloërveenweg is hierdoor een stuk drukker geworden. De verschillende recreatievormen hebben steeds meer last van elkaar. Wandelaars, fietsers, sporters, auto's en landbouwverkeer moeten de smalle weg met elkaar delen. Dit is verre van optimaal voor de beleving van het natuurgebied.

Behalve een knelpunt is toenemende recreatie een kans. Het biedt mogelijkheden om de betrokkenheid van mensen bij het gebied te vergroten. Daarvoor is het nodig de kwaliteiten van het gebied beleefbaar te maken en recreanten goede voorzieningen te bieden. De kunst is balans te vinden tussen recreatie en het behoud van de rust en stilte die horen bij dit landschap en de bijzondere natuur.' In het Fochteloërveen werkt Natuurmonumenten met zonering, de ene zone is geschikt voor recreatie terwijl de andere zone juist als rustgebied ingericht is. De situatie op en rond de Fochteloërveenweg is niet in balans.

Door de herinrichting van de weg kan voor de beleving van het gebied een grote meerwaarde gecreëerd worden. De weg kan na de herinrichting één van de mooiste fietspaden van Noord-Nederland worden.

In samenspraak met Provincie Friesland, Provincie Drenthe, het Recreatieschap Drenthe, gemeente Midden-Drenthe, gemeente Assen, gemeente Noordenveld en gemeente Ooststellingwerf is de Recreatievisie Fochteloërveen opgesteld hieruit zijn de onderstaande uitgangspunten geformuleerd:

- Maak de Fochteloërveenweg toegankelijk voor fietsers en wandelaars en als route voor beheer en brandbestrijding.
- Creëer aan deze route elementen zoals vlonderpaden, verhogingen en vogelschermen om de beleving van het veen te versterken.
- Voor bezoekers die minder goed ter been zijn, komen er mindervaliden parkeerplaatsen om dichtbij de natuur te parkeren.

4. Omgeving

In januari 2021 heeft de gemeente Ooststellingwerf samen met Natuurmonumenten gesproken met de dorpsbelangen van Ravenswoud, Fochteloërveen en Appelscha over het belang van de Fochteloërveenweg voor de omliggende dorpen. Plaatselijk Belangen hebben er zelf voor gekozen om een enquête te maken waarmee ze de mening van de inwoners over de Fochteloërveenweg vroegen. Een artikel in dorpskrant de Wyken toont de uitkomst daarvan (zie bijlage).

De gemeente en Natuurmonumenten hebben daarnaast gesprekken gevoerd met de direct aanwonenden van de weg en het bestuur van LTO Noord afdeling ABO Ooststellingwerf. De uitkomsten van deze gesprekken zijn geanonimiseerd opgenomen in de bijlage.

Vanuit de gesprekken met de omgeving zijn de onderstaande uitgangspunten opgesteld:

Rekening houden met agrariërs die aan beide uiteinden van de weg gronden hebben;

- De drie woningen moeten bereikbaar blijven;
- Aardappel verkooppunt moet bereikbaar blijven;
- Doorgaand gemotoriseerd verkeer kan met weinig extra rijtijd ook om het veen rijden.

Bijlagen

(zie document: 'Fochteloerveenweg - BIJLAGE handout kennisbijeenkomst 18 september 2021.pdf')

Bijlage 1 - Locatie van het Fochteloërveen in gemeente Ooststellingwerf

Bijlage 2 - Leeuwarder Courant 1-9-2021

Bijlage 3 - Artikel na Enquêtes dorpsbelangen

Bijlage 4 - Geanonimiseerde verslagen omgeving februari 2021

Bijlage 5 - Verkeersonderzoek: 'de verkeersvisie Fochteloërveenweg 2019'

Bijlage 6 - Recreatievisie Fochteloërveen, 2018